

I

הניסיון לימד אותנו שהתרפיה הפסיכואנליטית, שחרורו של אדם מהסימפטומים הנוירודטיים שלו, מן העכבות והאבנורמליות שבאופיו – זו משימה ארוכת טווח. על כן, כבר מתחילת הדרך, נעשו ניסיונות לקצר את משך האנליזה. מאמצים אלה לא נזקקו לצידוקים משום שיכלו להסתמך על מניעים מובנים ותכליתיים ביותר. אך מן הסתם היתה כאן גם השפעה מסוימת של שרידי הזלזול חסר הסבלנות המאפיין את יחסה הקודם של הרפואה אל הנוירוזות כאל תוצאות מיותרות של פגיעות בלתי נראות לעין. אם כבר חייבים להתעסק בהן עכשיו, הרי רצו רק להיפטר מהן מהר ככל האפשר. ניסיון אנרגטי במיוחד בכיוון זה עשה אוטו ראנק בהמשך לספרו טראומת הלידה (Rank, 1924). הוא הניח, ששורשיה של הנוירוזה נעוצים במעשה הלידה, משום שזה טומן בחובו סיכון שאי-אפשר יהיה להתגבר על "הקיבעון הראשוני" לאם הממשיך להתקיים כ"הרחקה הראשונית". ראנק קיווה שבדיעבד יוכל הטיפול האנליטי בטרומה ראשונית זו לסלק את הנוירוזה כולה, וכך יוכל חלק קטן מהאנליזה לחסוך את יתרת העבודה האנליטית. חודשים ספורים בלבד אמורים היו להספיק כדי להשיג את התוצאה הזאת. אין להכחיש שמהלך המחשבה של ראנק היה נועז ומבריק; אך הוא לא עמד במבחן התוצאה. יתרה מזו, ניסיונו של ראנק היה פרי התקופה; הוא נולד בהשפעת הרושם שהותיר הניגור בין המצוקה שאחרי המלחמה באירופה לבין ה"שגשוג" האמריקאי, ונועד להתאים את קצב התרפיה האנליטית לחיפזון של החיים האמריקאיים. לא שמענו הרבה על התרומה שהיה בכוחה של התוכנית של ראנק להביא לחולים. קרוב לוודאי שלא יותר ממה שהיו תורמים מכבי האש, לו במקרה של שריפה בבניין בשל מנורת נפט שהתהפכה על צדה, היו מסתפקים בהרחקת המנורה מהחדר שבו פרצה השריפה. אין ספק ששיטה זו היתה מקצרת את משך פעולת הכיבוי במירה ניכרת. התיאוריה והיישום של ניסיונו של ראנק הם היום נחלת העבר – ברומה ל"שגשוג" האמריקני עצמו.

אני עצמי הצעתי ררך אחרת להאיץ את מהלך הטיפול האנליטי עוד לפני המלחמה. אז קיבלתי לטיפול צעיר רוסי שהגיע לווינה, מפונק מרוב עושר וחסר

Die endliche und unendliche Analyse, 1937

* במקור באנגלית: prosperity. פרויד מכוון בדבריו למשבר הכלכלי הגדול של 1929. בכמה הזדמנויות נתן פרויד ביטוי דומה להסתייגותו מהתרבות האמריקאית. עוד בביקורו באמריקה בשנת 1909 הביע פרויד פליאה על הקצב המהיר שבו האמריקאים אוכלים את ארוחותיהם.

אונים לחלוטין, מלווה במטפל וברופא אישי.¹ תוך כמה שנים עלה בידי להשיב לו חלק ניכר מעצמאותו, לעורר את העניין שלו בחיים ולהסדיר את יחסיו עם האנשים החשובים לו. אך אז, לפתע, נעצרה ההתקדמות. לא חלה כל התקדמות נוספת בהבהרת נזירותו הילדות של שממנה נבעה מחלתו, והיה ברור לחלוטין שהמצב הנוכחי היה די נוח לו והוא סירב לעשות צעד נוסף כלשהו על מנת לקרבו לסיום הטיפול. זה היה מקרה של עצירת הריפוי על-ידי החולה והעמדתו בסכנת כישלון, דווקא בשל הצלחתו החלקית. במצב דברים זה פניתי לאמצעי ההירואי של קביעת תאריך סיום. בתחילת עונת העבודה פתחתי ואמרתי למטופל שהשנה הקרובה תהיה השנה האחרונה בטיפול, אחת היא מה עוד ישיג בזמן הקצר העומד לרשותו. בהתחלה לא התייחס באמון לדברי, אך לאחר שהשתכנע ברצינות הבלתי מעוררת של כוונתי, חל אצלו המהפך המיוחל. התנגדותיו התכווצו, ובחודשים אחרונים אלה עלה בידו לשחזר את כל הזיכרונות ולגלות את כל ההקשרים, הנחוצים לכאורה, להבנת הנזירות המוקדמת שלו, ולהתגברות על הנזירות הנוכחית. כאשר עזב אותי, בעיצומו של קיץ 1914, כמו כולנו ללא שמץ של מושג על האירועים העומדים להתרחש, הייתי סבור שהבריא לחלוטין, אחת ולתמיד.

בנספח לסיפור המחלה (1923) דיווחתי כבר שזה לא היה המצב. כאשר האיש הגיע לווינה לקראת סוף המלחמה כפליט חסר אמצעים, הייתי חייב לעזור לו להתגבר על חלק בלתי פתור של ההעברה; לאחר כמה חודשים הצלחתי בכך ויכולתי לסיים את אחרית הרבר בהצהרה ש"המטופל, שהמלחמה גולה ממנו את מולדתו, את הונו ואת קשריו המשפחתיים, הרגיש מאז נודמלי והתנהגותו היתה ללא דופי". בעשור וחצי שחלף מאז, דברי אמנם לא הופרכו, אך היה צורך לסייג אותם. המטופל נשאר בווינה והבטיח לעצמו מעמד, גם אם צנוע, בחברה. אך בפרק זמן זה הופרעה הרגשתו הטובה מדי פעם על-ידי התקפי מחלה, שניתן להבינם אך ורק כשלוחות של נזירות החיים שלו. הורות לכשרונה של אחת מתלמידותי, ד"ר רות מק-ברונסוויק, ניתן היה להביא את המצבים האלה, לאחר טיפול קצר בכל פעם, לידי סיום. אני מקווה שהיא עצמה תדווח בקרוב על ניסיונה זה.² בחלק מן ההתקפים האלה עדיין היה מדובר בשאריות של ההעברה אשר, חטופים ככל שהיו התקפים אלה, חשפו אז אופי פרנואירי מובהק. בהתקפים אחרים היה החומר הפתוגני מורכב מחלקים מסיפור ילדותו שלא התגלו באנליזה אייתי ואשר, אם נשתמש בהשוואה המתבקשת, הורחקו עתה כמו תפרים לאחר ניתוח – או חתיכות עצם שנמקו. סיפור ההבראה של המטופל הזה היה, לדעתי, מעניין לא פחות מסיפור המחלה שלו.

* הכוונה לסיפור המקרה של "איש הזאבים" שפורסם בהסכמתו של המטופל, סרגיי פנקייב (לתולדותיה של נזירות ילדות; Freud, 1918). מחלתו המאוחרת יותר של הגבר הצעיד אינה מתוארת שם בפירוט, אלא רק ברפרוף, במקום שבו הקשר לנזירות הילדות רורש זאת.
** ברונסוויק דיווחה למעשה על המקרה כבר מספר שנים קודם לכן (Mack Brunswick, 1928).

אחרי כן השתמשתי גם במקרים אחרים בקביעת תאריך סיום, והתייחסתי גם לניסיונם של אנליטיקאים אחרים. אין להטיל ספק בערכו של אמצעי סחטני זה. הוא יעיל, בתנאי שמפעילים אותו בדגה הנכון. אולם, אין הוא יכול להיות ערובה להשלמת המשימה; להפך, אפשר להיות בטוחים בכך שבעוד שלחץ האיום פותח לפנינו את הגישה לחלק מן החומר, הרי חלקו האחר נותר אצור, נקבר במעמקים ואובר למרות מאמצינו הטיפוליים. לפיכך, משעה שקבענו את תאריך הסיום, אסור לנו להאריך אותו, שמא יאבד המטופל את האמון בו בהמשך. מוצא אפשרי יהיה המשך הטיפול אצל אנליטיקאי אחד, אך הרי ידוע שכל חילופין כאלה פירושה הפסד של זמן, ויותר על פירותיה של העבודה שכבר נעשתה. כמו כן אין לקבוע כלל בעל תוקף כללי לגבי הזמן הנכון להפעלת האמצעי הטכני האלים הזה. הפתגם האומר שהאריה קופץ רק פעם אחת, תקף גם כאן.

II

הדיון בבעיה הטכנית, כיצד ניתן להאיץ את מהלכה האטי של אנליזה, מוביל אותנו עתה לשאלה אחרת המעוררת עניין עמוק יותר, והיא – האם בכלל יש לאנליזה סוף טבעי, האם קיימת אפשרות להביא אנליזה לידי סיום מעין זה. אם לשפוט לפי אופן התבטאותם של האנליטיקאים, דומה שהדבר אפשרי בהחלט, שהרי לעיתים קרובות נשמע אותם מביעים צער או התנצלות על כך-אדם שנחשף בחוסר השלמות שלו: "האנליזה שלו לא הושלמה, או: הוא לא עבר אנליזה עד הסוף".

תחילה יש להגיע להסכם בדבר הכוונה שלנו בנוסח הרב משמעי: "סופה של אנליזה". מעשית אין בכך כל קושי. האנליזה הסתיימה כאשר האנליטיקאי והמטופל אינם נפגשים עוד לשעת העבודה שלהם. הדבר יקרה לאחר ששני תנאים התמלאו פחות או יותר; הראשון, שהמטופל אינו סובל עוד מהסימפטומים שלו והתגבר על פחדיו ועל העכבות שלו, והשני, שהאנליטיקאי סבור שכמות מסוימת של חומר מורחק נעשתה מודעת, כמות מסוימת של דברים בלתי מובנים הובהרה וכמות מסוימת של התנגדויות פנימיות הורכבה, ועל כן אין לחשוש מחזרתם של התהליכים הפתולוגיים שבהם מדובר. אם קשיים חיצוניים הם שמנעו את השגת המטרה הזאת, הרי מן הראוי לדבר על אנליזה שלא הושלמה ולא על אנליזה שלא באה על סיומה. המשמעות האחרת לסיומה של אנליזה היא שאפתנית לאין ערוך. בשמה נשאל, האם השפעתנו על המטופל היתה גרולה עד כדי כך שהמשך האנליזה אינו מסוגל להבטיח שום שינוי נוסף. כאילו ניתן להגיע באמצעות האנליזה לרמה של נודמליות נפשית מוחלטת, שניתן להאמין שתישאר קבועה; כאילו עלה בידנו להתיר את כל ההרחקות ולמלא את כל החורים שבזיכרון. תחילה מן הראוי שנזרק לניסיון שהצטבר ונשאל האם רבר כזה אמנם קורה, ואחר-כך נפנה אל התיאוריה ונשאל האם זה אפשרי בכלל.

כל אחד מאיתנו, האנליטיקאים, טיפל כבר במספר מקרים שהסתיימו בצורה

כל-כך משמחת. עלה בידו להסיר את ההפרעה הנוירוטית, היא לא חזרה ושם הפרעה אחרת לא תפסה את מקומה. התנאים להצלחה זו לא נעלמו מעינינו. האני של המטופלים לא השתנה במידה ניכרת, והאטיולוגיה של ההפרעה היתה טראומטית בעיקרה. האטיולוגיה של כל ההפרעות הנוירוטיות היא כמוכר מעורבת; מדובר בדחפים חזקים יתר על המידה מחד, כלומר כאלה שאינם סרים למרותו של האני, או בהשפעתן של טראומות מוקדמות, שאירעו בטרם עת, כשהאני הבלתי בשל לא היה מסוגל לשלוט בהן. בדרך-כלל מדובר בפעולה משותפת של שני הגורמים, הקונסטטיטיוציוני והמקרי, גם יחד. ככל שגודל כוחו של הגורם הקונסטטיטיוציוני, כן גדל הסיכוי שהטראומה תוכל לקיבעון ותותר אחריה הפרעה התפתחותית; ככל שהטראומה חזקה יותר, כן גדל הסיכוי שפגיעתה תבוא לידי ביטוי גם בתנאים נורמליים של הדחפים. אין ספק שהאטיולוגיה הטראומטית מציעה לאנליזה הזדמנות טובה בהרבה. דק במקרה טראומטי בעיקרו תשיג האנליזה את מה שהיא מצטיינת בו, להחליף את ההכרעה הלא מוצלחת, שהאני עשה בתקופה המוקדמת, בפתרון נכון – הודות לחיזוק האני. רק במקרה כזה יש מקום לרבר על אנליזה שהשתיימה אחת ולתמיד. כאן מילאה האנליזה את חובתה ואין צורך להמשיכה. במידה ומטופל ששוקם בדרך זו אינו מייצר עוד כל הפרעה נוספת, המביאה אותו להזדקק לאנליזה, בוודאי אין לדעת כמה מן החוסן הזה יש לזקוף לזכות הגורל, שחסך ממנו מבחני עומס קשים מדי.

עוצמת הדחפים הקונסטטיטיוציונית, והשינוי לרעה באני במהלך קרב ההגנה שהותיר אותו נקוע ומוגבל, הם הגורמים שאינם מיטיבים עם האנליזה, והמסוגלים להאריכה מעבר למה שניתן לצפות. אנו מתפתים לראות בגורם הראשון, עוצמת הדחפים, גם את האחראי להיווצרותו של הגורם השני, השינוי באני; אך נראה שלזה האחרון יש אטיולוגיה משלו, ולא נותר לנו אלא להורות בכך שיחסים אלה עדיין אינם מוכרים די צורכם ושרק לאחרונה הם נהפכו מושא ללימוד האנליטי. נראה לי שהעניין של האנליטיקאים בתחום זה בכלל אינו מופנה לכיוון הנכון. במקום לבדוק כיצד מתבצע הדיפוי על-ידי האנליזה, רבר שכבר הוכרר לדעת די צורכנו, מן הראוי לשאול, מהם המכשולים הניצבים בדרכו של הדיפוי האנליטי.

בהמשך לכך, ברצוני לעסוק כאן בשתי בעיות העולות במישורן מהפרקטיקה האנליטית, כפי שניתן לראות מן הדוגמאות הבאות. ארס, שבעצמו עסק באנליזה בהצלחה רבה, סבור שיחסיו עם גברים ועם נשים – עם גברים שהם מתחרים שלו, ועם האשה שהוא אוהב – עדיין אינם משוחררים ממעצורים נוירוטיים, ומחליט להפוך את עצמו לאובייקט של אנליזה בידי מישהו אחר, העולה עליו לדעתו. שיקוף ביקורתי זה של אישיותו מוכתר בהצלחה מלאה. הוא מתחתן עם האשה האהובה והופך ליריד ומורה ליריביו המדומים. כך חולפות להן שנים

רבות, שבהן גם היחסים עם האנליטיקאי לשעבר לא נעכרו. אלא שאז, ללא כל סיבה חיצונית ברורה, חל שיבוש. המטופל הופך למתנגד של האנליטיקאי ומטיח בו שנכשל בכך שלא השלים את האנליזה שלו. הוא היה צריך לרעת, ולהביא בחשבון, שיחסי ההעברה לעולם אינם יכולים להיות חיוביים בלבד; ומחובתו היה לדאוג לטפל באפשרות של העברה שלילית. האנליטיקאי משיב לו, כדי להצדיק את עצמו, שבזמן האנליזה אי-אפשר היה להבחין בהעברה שלילית. אך גם אם יצא מהנחה, שהתעלם מסימניה שלה, ולו גם החרישיים ביותר – רבר שאין להוציאו מכלל אפשרות בהתחשב במגבלותיה של האנליזה באותו שלב מוקדם – הרי נותר עדיין ספק אם היה בכוחו להפעיל נושא, או כפי שנהוג לומר: "קומפלקס", על-ידי כך שהיה מצביע עליו, כל עוד זה לא היה אקטואלי אצל המטופל עצמו. בנוסף לכך צעד כזה היה מתפרש כצעד בלתי ירידותי, כמוכר הריאלי, נגד המטופל. יתרה מזאת, אין לראות בכל סוג של יחסים טובים בין האנליטיקאי לבין המטופל במהלך הטיפול ואחריו יחסי העברה דווקא, ייתכנו גם יחסי ירידות על בסיס מציאותי המוכיחים את עצמם ככני קיימא.

אני מזדרז להוסיף את הדוגמה השנייה, המעלה את אותה בעיה. עלמה לא צעירה נותקה מן החיים מגיל ההתבגרות ואילך, עקב חוסר יכולת ללכת, בגלל כאבים חזקים ברגל. היה ברור שמדובר במצב היסטרי מטבעו שנותר בעינו חרף טיפולים רבים. טיפול אנליטי במשך שלושת-רבעי שנה פותר את הבעיה, ומשיב לאשה בעלת ערך ומוכשרת את זכותה לקחת חלק בחיים. ברם, השנים אחרי ההחלמה אינן מביאות עמן ברכה: אסונות במשפחה, אוברן רכוש, ועם השנים גם אוברן כל סיכוי לאושר באהבה ולנישואין. אך החולה לשעבר עומרת איתנה בכל אלה ומהווה משען למשפחתה בזמנים קשים. אינני זוכר עוד אם היה זה 12 או 14 שנים לאחר סיום הטיפול, כשהחולה נזקקה לבריקה גינקולוגית עקב דימום חזק. נתגלה גידול שפיר שחייב כריתה מלאה של הרחם. מאז אותו ניתוח שבה האשה להיות חולה. היא התאהבה במנתח, הוצפה בפנטזיות מזוכיסטיות סביב השינויים האינטימיים שחלו בתוכה, ובאמצעותן הסתירה את סיפור האהבה שלה. התברר שלא ניתן לגשת אליה בניסיון אנליטי מחדש, והיא לא חזרה לשפיות עד סוף ימיה. הטיפול המוצלח בוצע לפני זמן כה רב, שאיננו רשאים להעמיד בפניו ררישות גדולות; זה אירע בשנים הראשונות של פעילותי האנליטית. עם זאת, ייתכן שהמחלה השנייה צמחה מאותו שורש שממנו צמחה המחלה הראשונה שעליה התגברה בהצלחה, והיתה ביטוי שונה של אותם רגשות מורחקים שהפתרון שנמצא להם באנליזה לא היה שלם. ואף-על-פי-כן, אני רוצה להאמין שאלמלא הטראומה החדשה, הדברים לא היו מגיעים לידי התפרצות מחודשת של הנוירוזה.

שני המקרים הללו, שנבחרו במתכוון מתוך מספר רב של מקרים דומים, יספיקו כדי להצית את הדיון בנושאים שלנו. ספקנים, אופטימיסטים ושאפתנים יעריכו

* במקור: Komplex, והכוונה ל"קומפלקס הפתוגני" שהמונח העברי "תסביך" גורע ממורכבותו.

* הכוונה לשנודר פרנצי שעבר אנליזה אצל פרויד בספטמבר 1914 ובין יוני לאוקטובר 1916.

אותם בצורה שונה לחלוטין. הראשונים יאמרו שזוהי הוכחה לכך שגם טיפול אנליטי שהצליח אינו מגן על אדם שהבריאה מפני האפשרות לחלות במועד מאוחר יותר בנוירוזה אחרת, או אפילו בנוירוזה ששורשיה טמונים באותו דחף, כלומר בשובה של המחלה הישנה. האחרים לא יראו בכך הוכחה ניצחת. הם יטענו, ששתי ההתנסויות נעשו בימיה הראשונים של האנליזה, לפני 20 ו-30 שנה. מאז העמקנו והרחבנו את הבנתנו, הטכניקה שלנו השתנתה בהתאם לתגליות החדשות. כיום אנו רשאים לדרוש ולצפות לכך שריפוי אנליטי יוכיח את עצמו כריפוי לתמיד, או לפחות, שמחלה הפורצת מחדש לא תתגלה כתחייה של ההפרעה הרחפית הקודמת, הלוכשת צורה חדשה. הניסיון הזה אינו מחייב אותנו להגביל בצורה חמורה כל-כך את הדרישות מהתדפיה שלנו.

בחרתי בשתי התצפיות הללו רווקא משום שהתרחשו לפני זמן רב. ככל שהצלחת הטיפול קרובה יותר בזמן אלינו, כך תהיה פחות שימושית לדיוננו, שכן אין בידינו אמצעי לנבא מה יעלה בגורלו של הריפוי במועד מאוחר יותר. לפי ציפיות האופטימיסטים עלינו להניח מראש כמה וכמה הנחות שאינן מובנות מאליהן כלל ועיקר. ראשית, שאפשר בכלל לפתור אחת ולתמיד קונפליקט דחפי (או נכון יותר: קונפליקט בין האני לבין דחף כלשהו); שנית, שתוך כדי טיפול בקונפליקט יצרי אחד אצל האדם, ניתן לחסנו, כביכול, נגד כל אפשרות של קונפליקטים דומים; שלישית, שיש בכוחנו, לצורך מניעה, לעורר קונפליקט פתוגני שלעת עתה אינו מסגיר את עצמו אפילו ברמז כלשהו, ושננהג בחוכמה בעשותנו כן. אני מעלה את השאלות האלה מבלי שארצה לענות עליהן, לעת עתה. ייתכן שאין כלל אפשרות להשיב עליהן בוודאות לפי שעה.

קרוב לוודאי שבחינה תיאורטית תאפשר לנו לתרום משהו להערכתן. אבל דבר אחד ברור לנו כבר עכשיו: הדרך למילוי הדרישות ההולכות וגדלות מהטיפול האנליטי איננה מובילה ואף אינה עוברת דרך קיצורו.

III

ניסיון אנליטי, המשתרע על פני עשרות שנים, והשינוי שחל בדרך פעולתי, מעורדים אותי לנסות ולהשיב על השאלות שנשאלו. בשלבים קודמים הייתי חייב לטפל במטופלים רבים אשר רחקו בי, כמוכן, למצוא להם פתרון מהיר. בשנים האחרונות הרוב המכריע של האנליזות שלי היו לימודיות, ורק מספר קטן יחסית של מקרי מחלה קשים נותרו אצלי להמשך טיפול, שנקטע אמנם על-ידי הפסקות קצרות או ארוכות. אצל אלה האחרונים השתנו המטרות הטיפוליות. קיצורו של הטיפול לא בא כחשכון עוד, והמטרה היתה לצמצם את אפשרויות המחלה ולחולל שינוי מעמיק באישיותם של המטופלים.

מבין שלושת הגורמים שהכרנו בהם כקובעים את סיכוייה של התדפיה האנליטית: השפעתן של טראומות, עוצמת הדחפים הקונסטיותיונלית, ושינוי

האני, נתייחס כאן רק לגורם האמצעי – עוצמת הדחפים. במחשבה שנייה מתעורר ספק לגבי השימוש המגביל בתואר קונסטיותיונלי (או מולד), ונשאלת השאלה האם הוא אכן הכרחי. ככל שהגורם הקונסטיותיונלי מכריע מלכתחילה, ניתן בכל זאת להעלות על הדעת שההתחזקות של דחף, המופיע בשלב יותר מאוחר בחיים, עשויה להשפיע בצורה דומה. או אז, יהיה צורך לשנות את הנוסחה: עוצמת הדחפים באותו זמן, במקום עוצמת הדחפים הקונסטיותיונלי. שאלתנו הראשונה היתה: האם ניתן, באמצעות התרפיה האנליטית, להיפטר אחת ולתמיד מקונפליקט בין הדחף לבין האני, או מתביעה פתוגנית של הרחף מן האני? קרוב לוודאי שעל מנת למנוע אי-הבנה אין זה מיותר לפרט בהרחבה למה הכוונה בצירוף המילים: להיפטר אחת ולתמיד מן התביעה של הדחף. בוודאי לא לכך שנגרום לה להיעלם באופן שלעולם לא נשוב לשמוע ממנה. תוצאה כזאת בלתי אפשרית באופן כללי, וגם אינה רצויה. לא, הכוונה למשהו אחר, שניתן לכנותו "אילוף" הדחפים. כלומר, מצב שבו הדחף נקלט לגמרי בתוך ההרמוניה של האני, נפתח להשפעות של כל שאיפות האני האחרות, ואינו הולך עוד בדרך עצמאית משלו כדי להגיע לסיפוק. אם נישאל, באיזו דרך ובאילו אמצעים מתרחש הדבר, התשובה לא תהיה קלה כלל וכלל. נהיה חייבים לומר: "אם כן, רק המכשפה תעזור כאן". כלומר המכשפה, המטאפסיכולוגיה. ללא ספקולציה ותיאורטיזציה מטאפסיכולוגית – כמעט ואמרתי: פנטזיה – לא נוכל לעשות אפילו צעד אחד נוסף. גם הפעם, לדאבונו, המירע העומד לרשותה של המכשפה אינו ברור ואינו מפורט. יש לנו רק נקודת אחיזה אחת – שערכה גדול לאין שיעור – והיא, הניגוד שבין תהליך ראשוני לתהליך משני, שעליו ברצוני להצביע גם כאן.

נשוב עתה לשאלתנו הראשונה ונמצא שנקודת המבט החדשה שלנו רוחקת בנו להחלטה מסוימת. השאלה היתה, האם ניתן להיפטר אחת ולתמיד מקונפליקט דחפי, כלומר: "לאף" אחת ולתמיד את התביעה של הדחף. בניסוח זה לא מוזכרת כלל עוצמתו של הדחף, אך התוצאה תלויה דווקא בה. הבה נצא מהנחה שהאנליזה של הניירוטי אינה משיגה אלא את מה שהאדם הבריא מסוגל להגיע אליו ללא עזרה כזאת. אולם, מתוך הניסיון היומיומי אנו למדים שאצל אדם בריא לכל הכרעה של קונפליקט דחפי יש תוקף אך ורק לעוצמת דחף מסוימת, ליתר דיוק, רק ליחס מסוים בין עוצמת הדחף לבין כוחו של האני! אם כוחו של האני קטן, כתוצאה ממחלה, תשישות וכיו"ב, עלולים כל הדחפים שאולפו עד כה בהצלחה לחדש את תביעותיהם ולשאוף להשגת סיפוקיהם החלופיים בדרכים אבנורמליות.² הוכחה

* גיתה, פאוסט, מערכה ראשונה תמונה שישית.

1. ליתר דיוק: בטווח מסוים של יחס זה.

2. ובכך ניתן צידוק לתביעה האטיולוגית של גורמים כה בלתי ספציפיים רוגמת עבורת יתר, הלם וכיו"ב, שתמיד זכו להכרה כללית ורווקא הפסיכואנליזה היתה חייבת לרחוק אתם אל מחוץ למרכז התמונה. לא ניתן לתאר כריאות אלא במושגים מטאפסיכולוגיים, מתוך הפניה ליחסי הכוחות בין הרשויות של המנגנון הנפשי בהן הכרנו, או אם תרצו, שאת יחסי הסקנו, הנחנו.

ניצחת לטענה זו מספק החלום הלילי, המגיב על הירדמות האני בהתעוררות של תביעות הרחפים.

החומר מן הצד השני (של עוצמת הרחף) הוא חרם-שמעי באותה מידה. פעמיים במהלך ההתפתחות האישית אנו עדים להתגברות של רחפים מסוימים – לקראת גיל ההתבגרות וסביב המנופאווה (גיל המעבר) אצל האשה. איננו מופתעים כלל אם אנשים שקודם לכן לא היו נוירוטים, נהפכים בתקופות אלה לנוירוטים. הם הצליחו לאלף את הרחפים, כאשר עוצמתם היתה פחותה, אך נכשלו עתה משאלה התגברו. ההרחקות מתנהגות כמו סכרים נגד לחץ המים. תופעה זוהי לזו ששני הגורמים הפיזיולוגיים הללו של הרחפים מחוללים עשויה להתרחש גם באורח לא סדיר, כתוצאה מהשפעות מקדירות, בכל תקופה אחרת בחיים. רחפים עלולים להתחזק על-ידי טראומות חדשות, תסכולים שנכפו על האדם, או השפעה הדדית של הרחפים זה על זה. התוצאה היא תמיד אחת, והיא מאשרת את כוחו של הגורם הכמותי בגרימת המחלה, כוח שאין לעמוד בפניו.

דומה שמן הראוי היה שאחוש בושה מסוימת על הריון המסורבל הזה, שהרי כל מה שאני אומר ידוע ומוכן מאליו זה מכבר. באמת, תמיד נהגנו כאילו אנו יודעים זאת; אבל במושגים התיאורטיים שלנו החמצנו בדרך-כלל את נקודת המבט האקונומית, אותה לא הבאנו בחשבון באותה מידה בה התחשבנו בנקודות המבט הדינמית והטופוגרפית. הצידוק שלי, אם כן, הוא בכך שאני מזכיר את ההחמצה הזאת.*

אך לפני שאנו מחליטים על התשובה לשאלה זו, עלינו להטות אוזן לטענה שעיקר כוחה בכך שהיא זוכה קרוב לוודאי להסכמתנו מלכתחילה. הטענה היא, שכל הנימוקים שלנו נובעים מהתהליכים הספונטניים שבין האני לבין הרחף ומניחים מראש שהתרפיה האנליטית אינה מסוגלת לעשות רבר שאינו יכול להתרחש מעצמו בתנאים נורמליים הולמים. אבל האם זה באמת כך? האין התיאוריה שלנו מתיימרת דווקא ליצור מצב שלעולם אינו קיים באני באופן ספונטני, ואשר יצירתו יוצרת את ההבדל המהותי בין מי שעבר אנליזה לבין מי שלא עבר אנליזה? הבה נזכר במה שטענה זו מסתמכת עליו. כל ההרחקות מתרחשות בילדות המוקדמת; אלה הם אמצעי הגנה פרימיטיביים של האני החלש והבלתי בשל. בשנים מאוחרות יותר לא תתבצענה שום הרחקות חדשות, אך הישנות ממשיכות להתקיים, והאני ממשיך להזדקק לשירותיהן כדי לשלוט ברחפים. קונפליקטים חדשים נפתרים, כפי שאנו מכנים זאת, באמצעות "הרחקה מאוחרת". ייתכן שהטענה הכללית שלנו תקפה כשמדובר בהרחקות ילדיות אלה, דהיינו, כאלה התלויות לחלוטין ביחסי הכוחות ואינן יכולות לעמוד בפני ההתגברות של עוצמת הרחפים. אך האנליזה מאפשרת לאני שהבשיל והתחזק לעשות בחינה מחודשת של הרחקות ישנות אלה; אחרות מהן נחשפות ומסולקות,

* ראו גם דיון בנושא זה ב"לשאלת האנליזה בידי מי שאינם רופאים" (1926), המופיע בקובץ זה.

אחרות וזכות להכרה, אך נבנות מחדש מחומר מוצק יותר. סכרים חדשים אלה הם בעלי עמידות גדולה בהרבה מזו של קודמיהם; עליהם ניתן לסמוך שלא ייכנעו בקלות לגיאות של הרחפים המתגברים. לפיכך, התיקון בדיעבד של מהלך ההרחקה המקורי אשר יש בו כדי לנטרל את עליונותו של הגורם הכמותי, הוא המהווה את הישגה העיקרי של התרפיה האנליטית.

עד כאן התיאוריה שלנו, אשר בהיעדר כפייה שאין לעמוד בפניה לא נוכל לוותר עליה. ומה אומד על כך הניסיון? ייתכן שעדיין איננו מקיף דיו כדי להגיע למסקנה חרם-שמעית. לעיתים קרובות למדי הוא מראה שציפיותינו הוכחו כצודקות, אך לא תמיד. הרושם שלנו הוא שאיננו צריכים להיות מופתעים כאשר מתברר שההבדל בין התנהגות של מי שלא עבר אנליזה לבין התנהגותו של מי שעבר אנליזה אינו מהותי, כפי שהיינו שואפים, מצפים וטוענים. לפיכך, המסקנה תהיה שהאנליזה אמנם מצליחה לפעמים לבטל את ההשפעה של התחזקות הרחפים, אך אינה מצליחה בכך תמיד. או בניסוח אחר, שהשפעתה מוגבלת להגברת כוח ההתנגדות של העכבות, כך שבעקבות האנליזה תוכלנה להתמודד עם תביעות חזקות בהרבה מאלה שהיו מסוגלות להתמודד איתן לפני אנליזה או בלעדיה. האמת היא שאינני מעז לקבל החלטה בעניין זה ואף אינני יודע האם הדבר אפשרי בכלל לעת עתה.

אך ניתן להתקרב להבנת חוסר היציבות של ההשפעה האנליטית מכיוון אחר. כידוע לנו, הצעד הראשון להתמודדות אינטלקטואלית עם הסביבה שבה אנו חיים הוא הגילוי של הכללות, כללים וחוקים, העושים סדר בתוך התוהו ובוהו. באמצעות עבודה זו אנו מפשטים את עולם התופעות, אך גם איננו יכולים להימנע מלזייף אותו פה ושם, בייחוד כאשר מדובר בתהליכים של התפתחות ושינוי. מה שמעניין אותנו זה לתפוס את השינוי האיכותי, ובדרך-כלל אנו מזניחים בתוך כך, לפחות בהתחלה, את המרכיב הכמותי. במציאות, המעברים ושלבי הביניים שכיחים הרבה יותר מן המצבים המנוגדים באופן חרם-שמעי. כשמדובר בהתפתחויות וגלגולים, תשומת-לבנו מופנית אך ורק אל התוצאה; אנו ששים להתעלם מן העובדה שתהליכים מעין אלה מתרחשים בדרך-כלל בצורה לא מושלמת, כלומר, מדובר בשינויים שביסודם הם שינויים חלקיים בלבד. נסטרוי (Nestroy), הסטיריקן השנון של אוסטריה הישנה, אמר פעם: "כל התקדמות תמיד מגיעה למחצית ממה שנרמה בהתחלה." אנו עשויים להתפתות לייחס תוקף כללי למשפט מרושע זה. כמעט תמיד נותרים שרידי תופעות, פיגור חלקי. הפטרון הנריב המפתיע אותנו בגילוי יחיד של קמצנות, וטוב הלב העושה לפתע מעשה נבוי, הם "שרידי תופעות" בעלי ערך בל יסוער למחקר הגנטי. הם מגלים לנו שאותן תכונות ראויות לשבח ורבות-ערך מושתתות על פיצוי ופיצוי יתר, אשר, כפי שניתן היה לצפות, לא נבעו מן השורש ולא הצליחו במלואם. אם התיאור הראשון של התפתחות הליבירו היה, שהשלב האורלי המקורי פינה את מקומו לשלב הסדיסטי-אנאלי, וזה בתורו פינה את מקומו לשלב הפאלי-גנטי, הרי המחקר המאוחר יותר לא סתר, אלא רק תיקן אותו על-ידי התוספת שהחלפות

IV

בשתי השאלות הבאות עלינו לטפל ביחד: האם ניתן במהלך הטיפול בקונפליקט דחפי אחד להגן על המטופל מפני קונפליקט דחפי עתירי, והאם אפשרי ורצוי, לצורך מניעה, להעיר קונפליקט דחפי שאיננו גלוי כעת; שהרי ברור שהמשימה הראשונה ניתנת לביצוע רק באמצעות השנייה, כלומר, הופכים קונפליקט עתירי אפשרי לעכשווי ומפעילים עליו השפעה. צורה חרשה זו של הצגת השאלות היא ביסודה המשכה של הצורה הקודמת. בעוד שקודם לכן דובר על מניעת חזרתו של אותו קונפליקט עצמו, הרי עכשיו מדובר במניעת החלפתו האפשרית באחר. מה שכונתנו לעשות נשמע שאפתני לעילא, אך כל מה שאנו רוצים הוא להבהיר לעצמנו מהם גבולות יכולתה של התרפיה האנליטית.

אמנם השאפתנות הטיפולית עשויה להתפתות להציב לעצמה משימה כזאת, אך הניסיון רוחה זאת באורח חד-משמעי. כאשר קונפליקט דחפי אינו קיים בעין, אינו בא לידי ביטוי, אי-אפשר להשפיע עליו גם באמצעות האנליזה. האזהרה לא להעיר כלבים ישנים, שאותה הפנו לעיתים קרובות כלפי מאמצינו לחקור את עולם המעמקים הנפשי, איננה במקומה בייחוד כשמדובר בחיי הנפש; שכן, כאשר הרחפים גורמים להפרעות זוהי הוכחה לכך שהכלבים אינם ישנים, ואם נראה שהם באמת ישנים, אין בכוחנו להעירם. אך אנו סבורים שטענה אחרונה זו אינה נכונה לגמרי וטעונה ריון יותר מפורט. הבה נבחן איזה אמצעי עומד לרשותנו כדי להפוך קונפליקט דחפי, החבוי לעת עתה, לקונפליקט עכשווי. ברור שיש רק שני דברים שביכולתנו לעשות: לגרום למצבים שבהם הדחף יהפוך לאקטואלי, או להסתפק בכך שנדבר עליו באנליזה ונצביע על האפשרות להופעתו. אל המטרה הראשונה מבין השתיים ניתן להגיע בשתי דרכים; ראשית במציאות, ושנית בהעברה. בשני המקרים זה נעשה על-ידי חשיפת המטופל למידה מסוימת של סבל מציאותי באמצעות תסכול* וחסימת ליבירו. נכון אמנם שאפילו במהלך הדברים הרגיל של האנליזה אנו עושים שימוש בטכניקה זו, שאם לא כן, איזו משמעות תהיה לכלל שלפיו האנליזה חייבת להתבצע "במצב של תסכול"?** אך זוהי טכניקה לטיפול בקונפליקט אקטואלי. אנו מחפשים דרך לחדר את הקונפליקט הזה ולהביאו לשיאו כדי להגביר את כוח הדחף לפתרונו. הניסיון האנליטי הורה לנו שהטוב יותר הוא תמיד אויבו של הטוב,*** ושכל שלב משלבי השיקום עלינו להיאבק בעצלות של המטופל ובנכונותו להסתפק בפתרון בלתי מושלם. אולם בכאן להציע טיפול מונע בקונפליקטים שאינם קיימים בעין, אלא רק אפשריים, לא די לשנות את הסבל הבלתי נמנע שכבר קיים, אלא עלינו להחליט

אלה אינן מתרחשות פתאום, אלא בהדרגה; כך שבכל רגע נתון חלקים מהארגון הקודם ממשיכים להתקיים לצד הארגון החדש, ואפילו במהלך התפתחות נורמלי המהפך לעולם איננו מושלם, כך שגם בעיצוב הסופי עשויים עדיין להשתמר שרידים של קיבעונות הליבירו הקודמים. אותו הדבר מתגלה בתחומים שונים לגמרי. מבין כל האמונות התפלות ואמונות ההבל של האנושות, שלכאורה התגברו עליהן, אין אפילו אחת ששרידיה אינם ממשיכים לחיות בינינו כיום, בשכבות הנמוכות של עמי התרבות ואפילו בשכבות העליונות של החברה התרבותית. כל מה שכבר בא לעולם, מחזיק מעמד בעקשנות. לעיתים יש מקום להטיל ספק אם אכן נכחדו הדרקונים של ימי בראשית.

אם ניישם זאת על המקרה שלנו, לדעתי, התשובה לשאלה, כיצד להסביר את אי-היציבות של התרפיה האנליטית שלנו, תהיה שלא תמיד עולה בידינו להגשים במלואה, כלומר ביסודיות מספקת, את מטרתנו, שהיא להחליף את ההרחקות הדולפות בהתמודדות אמינה התואמת את האני. השינוי אמנם מצליח, אך לעיתים קרובות רק חלקית; חלקים מהמנגנונים הישנים נותרים מבלי שהעבודה האנליטית תיגע בהם. קשה להוכיח זאת; שהרי אין לנו דרך לשפוט זאת, אלא באמצעות ההצלחה שעלינו להסבירה. אך הרשמים המצטברים במהלך העבודה האנליטית אינם סותרים את הנחתנו, ודומה שהם אפילו מאשרים אותה. אל לנו להתייחס אל מידת הבהירות של ההבנה שלנו כאל קנה מידה למידת השכנוע של המטופל. ייתכן שהשכנוע שלו חסר את מידת ה"עומק" הדרושה, כפי שניתן לכנות זאת; מדובר תמיד בגורם הכמותי, שאנו נוטים להתעלם ממנו. אם זה, אכן, הפתרון, הרי ניתן לומר שהאנליזה, המתיימרת לדפא את הנורויות באמצעות הבטחת השליטה בדחפים, תמיד תהיה צודקת בתיאוריה, אך לא תמיד במעשה. זאת משום שלא תמיד עולה בידה להבטיח את יסודות השליטה בדחפים במידה מספקת. לא קשה לגלות את הסיבה לכישלון חלקי זה. בעבר, התנגד הגודם הכמותי של עוצמת הדחפים למאמצי ההתגוננות של האני; על כן פנינו אל העבודה האנליטית לעזרה, וכעת אותו גורם עצמו מציב גבולות ליכולתו של מאמץ מחודש זה. אם עוצמת הדחף תהיה גדולה יתר על המידה, גם האני הבשל, שנתמך על-ידי האנליזה, עלול להיכשל במשימה כשם שהאני חסר הישע נכשל בה בעבר. השליטה בדחפים אמנם משתפרת, אך נותרת בלתי מושלמת, משום שהשינוי במנגנוני ההגנה גם הוא אינו מושלם. ואין פלא בכך, שהרי כוחם של האמצעים העומדים לרשות האנליזה אינו בלתי מוגבל, אלא דווקא מוגבל, והתוצאה הסופית תלויה תמיד ביחסי הכוחות בין הגורמים הנאבקים זה בזה.

אין ספק שרצוי לקצר את משך הטיפול האנליטי, אך הדרך להשגת מטרתנו הטיפולית עובדת רק דרך חיזוקו של כוח העוזר האנליטי שאנו רוצים להוסיף לאני. נראה היה שההשפעה ההיפנוטית היא אמצעי מצוי להשגת מטרתנו; והסיבה שנאלצנו לוותר עליה ידועה. עד היום לא נמצא לה תחליף, אך מנקודת ראות זו ניתן להבין את המאמצים הטיפוליים שאמן אנליזה כמו פרנצי הקריש לנושא — למרכה הצער, לשווא — בשנותיו האחרונות.

* המילה "תסכול", החוזרת ומופיעה בתרגום, היא במקור Versagung. על המשמעויות והשימושים הרבים שלה בגרמנית נמנים גם: כישלון, חסך ואכזבה. הפתרון (המתסכל) שמצאנו לבעיה זו בעברית הוא זה שגם סטרייצ'י נזקק לו במהדורה הסטנדרטית שלו. ** לעניין זה ראו גם את החיבור "הערות על אהבת-העברה" (1915), המופיע בקובץ זה. *** ראו האמרה הצרפתית, "le mieux est l'ennemi du bien".

לעורך סבל חדש; דבר שאותו השארנו ער כה, בצדק ללא ספק, ליר הגורל. מכל עבר יזהירו אותנו מפני עזות המצח הכרוכה בעריכת ניסויים כה אכזריים ביצורי אנוש אומללים ומפני התחרות עם הגורל. ובאיזה סוג של ניסויים מרוכז? האם למען הטיפול המונע ניטול על עצמנו אחריות להריסת נישואים טובים, לזיתור על משרה שביטחוננו הכלכלי של המטופל תלוי בה? למזלנו, איננו חייבים להגיע למצב שבו עלינו לשקול האם התערבות כזאת בחייו המציאותיים של המטופל אכן מוצדקת; כוחות-העל הדרושים לשם כך כלל אינם מצויים בידינו, ואילו האובייקט של ניסוי טיפולי כזה בוודאי לא ירצה לשתף פעולה. בעוד שדבר כזה בלתי אפשרי בפרקטיקה, הרי גם התיאוריה מסתייגת מיומרה כזאת. העבודה האנליטית מתנהלת בצורה הטובה ביותר כאשר החוויות הפתוגניות שייכות לעבר, דבר שמאפשר לאני להרחיק עצמו מהן. כמצבי משבר חריפים אין כל תועלת באנליזה. המציאות הכואבת תובעת אז את מלוא עניינו של האני, והוא נרתע מאנליזה שמובילה אל מתחת לפני השטח ומבקשת לחשוף את השפעות העבר. לפיכך יצירת קונפליקט טרי רק תגרום להארכת העבודה האנליטית ותקשה עליה. יש שיטענו שהערות אלה מיותרות לחלוטין. איש אינו מעלה בדעתו ליצור אפשרויות טיפול בקונפליקט רחפי חבוי באמצעות העלאה בכונה תחילה של מצב מצוקה חדש. זה גם אינו הישג ראוי לשבח כטיפול מונע. ידוע למשל שמי שהחלים ממחלת השנית, מחוסן כנגד חזרתה של מחלה זו; אך לא עולה משום כך בדעתו של הרופא הפנימאי להדביק במחלה זו אדם בריא, העלול אולי לחלות בה, כדי להבטיח שיחוסן מפניה בעתיד. אסור שפעולת החיסון תגרום לסכנה דומה לזו של המחלה עצמה, אלא רק למצב שבו הסכנה קטנה בהרבה, כפי שהושג בחיסון נגד אבעבועות ובהרבה שיטות דומות. אם כן, גם בטיפול האנליטי המונע בקונפליקטים רחפיים יבואו כחשבון שתי השיטות האחרות בלבד: יצירה מלאכותית של קונפליקטים חדשים בהעברה, שהם בכל זאת חסרי אופי מציאותי, והערת קונפליקטים כדמיונו של המטופל על-ידי שיחה איתו על קונפליקטים אפשריים כאלה והפיכתם לנהיגים לו.

אינני יודע אם יהיה נכון לטעון שהשיטה הראשונה מבין שתי השיטות המתונות האלה איננה ניתנת ליישום באנליזה מכל וכל. חסדים לנו ניסויים שכוונו במיוחד לנושא זה, אך מיד צצים קשיים שדומה שאינם מותירים סיכוי רב למשימה כזאת. ראשית, אנו מוגבלים למדי בבחירת מצבים כאלה עבור ההעברה. המטופל עצמו לא מסוגל לאכסן את כל הקונפליקטים שלו בהעברה; וגם האנליטיקאי אינו מסוגל לעורר את כל הקונפליקטים האפשריים של המטופל מתוך מצב ההעברה. אפשר לגרום לו להיהפך לקנאי, או לחוות אכזבות באהבה, אך לשם כך אין צורך במטרה טכנית. דבר כזה קורה ממילא באופן ספונטני ברוב האנליזות. שנית, כל נתעלם מכך שכל ההצגת האלה מחייבות פעולות לא ידידותיות כלפי המטופל, דבר העלול לגרום לנו לפגוע בחיבה שהוא רוחש לאנליטיקאי, בהעברה החיובית שהיא המניע החזק ביותר לשיתוף הפעולה שלו בעבודה האנליטית. לפיכך, אין לצפות להרבה מדרך פעולה זו.

וכך נותרת רק הדרך שממילא שקלנו לנקוט בה מלכתחילה. אנו מספרים למטופל על קונפליקטים רחפיים אפשריים אחרים, ומעוררים אצלו ציפייה שהם עשויים להתעורר גם אצלו. תקוותנו היא שהמידע ודברי האזהרה הללו יפעילו אצלו את אחד הקונפליקטים האמורים במירה מתונה אך גם מספקת לטיפול. אלא שהפעם נותן לנו הניסיון תשובה חר-משמעית. ההצלחה שאנו מייחלים לה אינה מתרחשת. המטופל אמנם שומע את הבשורה, אך לא נמצא לה הר בקרבו. הוא עשוי לחשוב כינו לכין עצמו: זה באמת מעניין, אבל אני לא מרגיש שום דבר מכל זה. העשרנו את ידיעתו, אך פרט לזה לא שינינו אצלו מאומה. הדבר דומה לקריאת כתבים פסיכואנליטיים. הקורא "יתרגש" רק באותם המקומות שנוגעים בו, לפי הרגשתו, כלומר כאלה שנוגעים לקונפליקטים הפעילים אצלו באותו זמן. כל דבר אחר מותיר אותו אדיש. אנו מתנסים בתגובה דומה כאשר אנו נותנים לילדים הסברים מיניים. אינני טוען כלל שזוהי פעולה מזיקה או מיותרת, אך אין ספק שהערכנו יתר על המידה את ההשפעה המונעת של הכלל הליברלי הזה. הילדים יודעים עתה משהו שלא ידעו קודם לכן, אבל אינם עושים כלום עם הירע החדש שהוענק להם. אני משוכנע שהם אפילו אינם מזדרזים להקריב בעבורו את התיאוריות המיניות שלהם, שצמחו אצלם באופן טבעי, כפי שאפשר לומר, ושאותן פיתחו בהתאמה לארגון הליברלי הבלתי מושלם שלהם; תיאוריות על תפקידה של החסידה, על טבעם של יחסי המין, על הדרך שבה נולדים ילדים. זמן רב לאחר שקיבלו את ההסברה המינית הם ממשיכים להתנהג כמו העמים הפרימיטיביים שדחקו בהם לקבל עליהם את הנצרות, אך הם המשיכו בסתר לעבוד את אליליהם הישנים.

V

יצאנו מתוך השאלה כיצד ניתן לקצר את אורכו המייגע של הטיפול האנליטי והתקדמנו, כשהעניין במשך הטיפול עדיין מנחה אותנו, עד לבחינה של השאלה האם ניתן להשיג ריפוי של קבע, או אפילו למנוע מחלה בעתיד, באמצעות טיפול מונע. בתוך כך נוכחנו לרעת שהצלחת מאמצינו הטיפוליים מוכרעת על-ידי ההשפעות של האטיולוגיה הטראומטית, על-ידי הכוח היחסי של הרחפים השולטים, ודבר נוסף שקראנו לו השינוי באני. עסקנו בהרחבה רק בגורם השני מבין השניים, והתברר לנו שאנו חייבים להכיר בחשיבות העצומה של המרכיב הכמותי ולהרגיש את הזכות להתבוננות מטאפסיכולוגית בכל ניסיון להסבר.

על הגורם השלישי, השינוי באני, עוד לא אמרנו דבר. אם נפנה אליו, הרושם הראשון שלנו יהיה שיש כאן הרבה מה לשאול ומה לענות, אך מה שיש לנו לומר על כך יתברר כלא מספיק. רושם ראשון זה נותר בעינו גם לאחר שנמשיך לעסוק כבעיה. הסיטואציה האנליטית מורכבת, כידוע, מכך שאנו חוברים לאני של אובייקט הטיפול כרי להכניע חלקים בלתי נשלטים בסתמי שלו, כלומר לשלב

אותם בסניתזה של האני. העובדה ששיתוף פעולה כזה נכשל באופן קבוע בטיפול בחולים פסיכוסים, מעניקה את התמיכה הראשונה לעמדתנו. האני שעמו נוכל לכרות ברית כזאת, חייב להיות אני נורמלי. אבל אני נורמלי שכזה, ברומה לנורמליות בכלל, הוא פיקציה אידיאלית. לרוע המזל האני הלא נורמלי, שאינו יכול לשמש את מטרותינו, אינו פיקציה. כל אדם נורמלי הוא רק נורמלי בממוצע, האני שלו מתקרב לזה של הפסיכוטי בחלק זה או אחר, במידה רבה או מועטה; ומידת הריחוק מן הקצה האחר של הציר והקרבה לקצה השני תשמש לנו זמנית כאמת-מידה לאותו רבד לא מוגדר, שאותו כינינו "השינוי באני".

אם נשאל מניין נובע שפע הסוגים והדרגות של השינויים באני, הרי האפשרות הסבירה ביותר והבלתי נמנעת היא שהשינוי הוא מולד או נרכש. האפשרות השנייה נוחה יותר לטיפול. אם השינוי הוא נרכש, הרי ודאי נרכש במהלך ההתפתחות החל משנות החיים הראשונות. שהרי כבר מן ההתחלה חייב האני לנסות למלא את משימת התיווך בין הסתמי לבין העולם החיצון, בשירותו של עקרון העונג, ולהגן על הסתמי מפני הסכנות הצפונות בעולם החיצון. אם תוך כדי המאמצים האלה האני לומד גם לאמץ לעצמו עמדה הגנתית כלפי הסתמי שלו עצמו, ולטפל בתביעות הרחפים שלו כמו בסכנות חיצוניות, הרי הרבר קורה, לפחות חלקית, מפני שהוא מבין שסיפוק הרחפים יוביל לקונפליקטים עם העולם החיצוני. בהשפעת החינוך, האני מתרגל אז להסיט את זירת המאבק מן החוץ פנימה, להתמודד עם הסכנה הפנימית בטרם תיהפך לחיצונית, ובמרבית המקרים קרוב לוודאי שטוב הוא עושה. תוך כדי מאבק זה בשתי חזיתות – בשלב מאוחר יותר תתווסף גם חזית שלישית – עושה האני שימוש בשיטות שונות כדי לבצע את משימתו, אם לבטא זאת בצורה כללית, כדי להימנע מסכנה, חררה וחוסר עונג (Unlust). אנו מכנים את השיטות הללו בשם מנגנוני הגנה. היכרותנו אותם עוד לא מוצתה דיה. ספרה של אנה פרויד (A. Freud, 1936) מאפשר לנו הצצה ראשונה אל המשמעות המגוונת ורבת הפנים שלהם.

אחד המנגנונים הללו, ההרחקה, היווה נקודת מוצא לחקר התהליכים הניורויטיים. מעולם לא היה ספק בכך שההרחקה איננה המנגנון היחיד העומד לרשות האני לשם השגת מטרותיו. אך זהו מנגנון מיוחד במינו הנכרל משאר המנגנונים ביתר חדות משהם נכרלים זה מזה. ברצוני להבהיר את היחסים בין ההרחקה לבין המנגנונים האחרים באמצעות השוואה; אף-על-פי שאני יודע שבתחומים אלה ההשוואות אף פעם לא מסבירות הכל. הבה נרמה לעצמנו מה עולה בגורלו של ספר בתקופה שבה ספרים לא הודפסו במהירויות אלא נכתבו אחד אחר. נניח שתוכנו של ספר כזה נחשב לבלתי רצוי בתקופה מאוחרת יותר, כפי שלרברי רוברט איסלר (Eisler) אידע לכתביו של יוספוס פלביוס, שהכילו קטעים על ישו הנוצרי שהנצרות לעתיד לבוא סלדה מהם. הצנזורה הרשמית של ימינו לא היתה מפעילה שום מנגנון הגנה זולת החרמה והשמרה של כל העותקים במהרורה. בימים ההם נהגו להשתמש בשיטות שונות כדי להפוך ספר לבלתי מוזק, אחת

מהן היתה מחיקת הקטעים המגונים בקווים עבים והפיכתם לבלתי קריאים; ומי שהעתיק את הספר לאחר מכן היה מוציא תחת ידו עותק ללא רבב, שהכיל, בקטעים מסוימים שלו, חללים שהקשו אולי על הבנת הטקסט. כאשר לא הסתפקו בכך, ורצו למנוע גם שרבר סילופו של הטקסט ייוודע ברבים, עיוותו את הכתוב בו על-ידי השמטת מילים מתוכו או החלפת משפטים במשפטים חדשים. השיטה הכי יעילה היתה, כמובן, למחוק פסקאות שלמות ולהחליפן באחרות האומרות בדיוק את ההפך. או אז יכול היה המעתיק הבא של הספר להוציא תחת ידיו טקסט שאמנם לא נראה חשוד אך היה מזויף. הוא כבר לא הכיל את מה שהמחבר רצה לספר וקרוב לוודאי שהתיקון לא נעשה לכיוון האמת.

אם לא מקפידים על התאמה מלאה של ההשוואה, ניתן לומר שההרחקה מתייחסת למנגנוני ההגנה האחרים כמו שהשמטת הקטעים מתייחסת לעיוות של הטקסט, ובין צורות הזיוף השונות נוכל למצוא גם את ההקבלות למגוון השינויים החלים באני. אפשר לטעון נגד השוואה זו שהיא סוטה מן המסלול בנקודה מהותית אחת, והיא שעיוות הטקסט הוא פרי צנזורה מגמתית, שאיננה דומה כלל להתפתחות האני. אך אין הדבר כך, משום שמגמתיות זו מיוצגת היטב על-ידי כוח הכפייה של עקרון העונג. המנגנון הנפשי אינו סוכל את חסרונו של העונג; הוא חייב למנוע זאת בכל מחיר, וכאשר תפיסת המציאות מביאה עמה חוסר עונג, מוכרחים להקריב אותה – כלומר, את האמת. נגד סכנה חיצונית ניתן להתגונן במשך זמן-מה על-ידי בריחה והימנעות ממצבי סכנה, עד אשר בזמן כלשהו מאוחר יותר אנו מתחזקים די הצורך כדי להסיר את האיום על-ידי שינוי פעיל של המציאות. אך מעצמנו קצרה ידנו להימלט; המנוסה אינה מגינה עלינו מפני הסכנה הפנימית, ועל כן נגוד על מנגנוני ההגנה של האני לזייף את תפיסתנו הפנימית, ולהותיר לנו רק ידיעה מעוותת ולוקה בחסר על אודות הסתמי שלנו. האני משותק ביחסיו עם הסתמי עקב מגבלותיו או בשל היותו מסוננור על-ידי טעויותיו שלו, והתוצאה בתחום ההתרחשות הנפשית תהיה זהה בהכרח למה שהיה קורה למטיילים בשטח בלתי מוכר שאינם מיטיבי לכת.

מנגנוני ההגנה משרתים את המטרה של הרחקה הסכנות. אין לכפור בכך שהם מצליחים כזה; וספק אם האני, במהלך התפתחותו, יכול לוותר עליהם מכל וכל; אבל גם אין כל ספק שהם עצמם עלולים להיהפך לסכנות. לפעמים מתברר שהאני שילם מחיר גבוה מדי עבור השידוטים שהם העניקו לו. המאמץ הדינמי הנדרש לאחזקתם, וגם המגבלות על האני שכמעט תמיד כרוכות בהם, מתגלים כנטל כבר על המשק הנפשי. יתרה מזו, מנגנונים אלה אינם ננטשים לאחר שסייעו לאני בשנים הקשות של התפתחותו. כמובן ששום אדם אינו משתמש בכל מנגנוני ההגנה האפשריים, אלא רק במבחר מתוכם, אך אלה מקבעים את עצמם באני והופכים לאופני תגובה קבועים של האופי, שחוזרים עליהם במשך כל החיים כל אימת שמצב הרומה למצב המקורי שב ומופיע. כך הם נהפכים לילדיים וגורלם רומה לזה של מוסרות כה רבים המנסים להמשיך ולהתקיים גם בחלוף התקופה שבה היתה בהם תועלת. "תכונה תהי לכסל, חסר לסר", כפי שקובל

המשורר. האני המחוזק של המבוגר ממשיך להתגונן מפני סכנות, שאינן קיימות עוד במציאות; אפילו נדמה לו שהוא נאלץ לחפש במציאות את אותם המצבים שביכולתם פחות או יותר להחליף את הסכנה המקורית, כדי להצדיק באמצעותם את דבקותו בצורות התגובה שהורגל להן. וכך יקל להבין כיצד מנגנוני ההגנה סוללים את הדרך לפריצת הנוירוזה ומעודדים אותה, בעקבות התנכרות גדלה והולכת לעולם החיצון ותוך החלשה מתמשכת של האני.

אך ענייננו כעת אינו נתון לתפקיד הפתוגני של מנגנוני ההגנה; אלא לבחינת ההשפעה של מאמצינו הטיפוליים על השינוי באני שמתייחס למנגנונים אלה. החומר הדרוש כדי להשיב על שאלה זו מצוי בספרה של אנה פרויד שכבר הזכרנו. העיקר הוא שהמטופל חוזר על דרכי תגובה אלה גם במהלך העבודה האנליטית, ומציג אותן לנגד עינינו כמות שהן. למעשה, רק כך אנו מכירים אותן. אין זה אומר שהן הופכות את האנליזה לבלתי אפשרית. להפך, הן קובעות את חציה האחד של משימתנו האנליטית. החצי השני, שבו התמקדה האנליזה בימיה הראשונים, הוא חשיפת מה שחבוי בסתמי. מאמצינו הטיפוליים נעים במהלך הטיפול ללא הרף בין קטע אנליזה של הסתמי לבין קטע אנליזה של האני. במקרה האחד אנו רוצים להפוך דבר כלשהו מהסתמי למודע, במקרה השני — לתקן דבר-מה באני. העובדה המכרעת היא שמנגנוני ההגנה המופנים נגד הסכנות לשעבר חוזרים בטיפול להתנגדויות נגד ההחלמה. הדבר מגיע לידי כך שהאני מטפל בהחלמה עצמה כאילו היה סכנה חדשה.

האפקט הטיפולי תלוי בהפיכתו למודע של מה שהורחק — כמשמעות הרחבה ביותר של המילה — בתוך הסתמי. את הדרך להפיכת הדברים למודעים אנו סוללים באמצעות פירושים והבניות; אך כל עוד האני נאחז בהגנות הישנות ואינו מוותר על ההתנגדויות פירשנו בעיקר לעצמנו, לא למטופל. התנגדויות אלה, על אף היותן שייכות לאני, הן בכל זאת לא-מודעות, ובמובן מסוים אפילו מבודדות בתוך האני. לאנליטיקאי קל יותר לזהות אותן מאשר את מה שחבוי בסתמי. מן הסתם די בכך שנטפל בהן כמו בחלקים של הסתמי, ונקשר בינן לבין שאר חלקי האני על-ידי הפיכתן למודעות. בדרך זו אנו אמורים להשלים את חציה הראשון של המשימה האנליטית, אך את ההתנגדות לחשיפת ההתנגדויות איננו מעוניינים להביא בחשבון. הדבר מתרחש באופן הבא: במהלך העבודה על ההתנגדויות פורש האני — במידה זו או אחרת — מן החוזה המהווה את הבסיס למצב האנליטי. האני מפסיק לתמוך במאמץ שלנו לחשוף את הסתמי, הוא מתנגד לו, אינו מקיים את כלל היסוד האנליטי ואינו מאפשר לנגזרות נוספות של המודחק לצוץ ולעלות. אל לנו לצפות מהמטופל שישתכנע עמוקות מכוח הריפוי של האנליזה. ייתכן שהמטופל הביא עמו פיסת אמן באנליטיקאי, שניתן לחזקה ולהופכה ליעילה באמצעות אותם גורמים בהעברה החיובית שעתידיים להתעורר

* גיתה, פאוסט, מערכה ראשונה, תמונה רביעית.

** ראו גם "הבניות באנליזה" (1937), המופיע בקובץ זה.

אצלו. תחת השפעת הרגשות הלא מענגים, שהוא שרוי בהם כתוצאה מהפעלתם מחדש של הקונפליקטים ההגנתיים, תהיה ידן של ההעברות השליליות על העליונה כעת, והן יחסלו לחלוטין את המצב האנליטי. עבור המטופל, האנליטיקאי עכשיו אינו אלא אדם זר המציג בפניו דרישות לא נעימות, והוא מתנהג כלפיו בריוק כמו ילד שלא אוהב את האיש הזר ולא מאמין לו. אם האנליטיקאי מנסה להצביע בפני המטופל על אחד העיוותים שעשה לצורכי הגנה, ולתקן אותו, המטופל אינו מבין ואינו נגיש לנימוקים טובים. מתברר, אם כן, שאכן קיימת התנגדות לחשיפת ההתנגדויות, ומנגנוני ההגנה אכן ראויים לשם שבו כינינו אותם בהתחלה, לפני שנחקרו ביתר דיוק. אלו הן התנגדויות לא רק נגד הפיכת תוכן הסתמי למודע, אלא גם נגד האנליזה בכלל, ועל כן נגד ההחלמה.

ניתן בהחלט לכנות את ההשפעה של ההגנות על האני בשם "השינוי באני", במידה ואנו מבינים כך את המרחק מהפיקציה של אני-נורמלי, שמבטיח לעבודה האנליטית ברית אמונים בלתי מעורערת. עתה קל להאמין למה שמורה הניסיון היומיומי, שכאשר מדובר בתוצאה של הטיפול האנליטי, הדבר תלוי בעיקר בחוזק ובעומק של ההתנגדויות לשינוי האני. ושוב אנו נאלצים להכיר בחשיבות הגורם הכמותי, שוב מזכירים לנו שלרשות האנליזה עומדת רק כמות מוגדרת ומוגבלת של אנרגיה, שיש למרוד אותה בהשוואה לכוחות העוינים. ורומה שבדרך-כלל הניצחון באמת נופל בחלקם של הגייסות היותר חזקים.

VI

השאלה הבאה תהיה, האם כל שינוי באני — במובן שלנו — נרכש במהלך קרבות ההגנה של התקופה המוקדמת. התשובה על כך אינה מוטלת בספק. אין כל סיבה לכפור בקיומה ובחשיבותה של שונות מקורית ומולדת באני. עובדה מכרעת בפני עצמה היא שכל אדם בוחר את מנגנוני ההגנה שלו מבין המנגנונים האפשריים, ומשתמש תמיד רק בחלק מהם. הדבר מצביע על כך שכל אני מצויר מלכתחילה כדיספוזיציות ונטיות אינדיווידואליות, שנבצר מאיתנו כמובן לפרט עתה מה טיבן ומה מכתוב אותן. יתר על כן, אנו יודעים שאיננו רשאים להפריז בהברל שבין תכונות מולדות לבין תכונות נרכשות ולהציגו כניגוד. מה שאבותינו רכשו מהווה בוודאי חלק חשוב ממה שירשנו אנו. כאשר אנו מדברים על "ירושה ארכאית", אנו חושבים בדרך-כלל רק על הסתמי, וכאילו מניחים שבראשית חייו של היחיד עדיין לא קיים אני. אך איננו רוצים להתעלם מכך שביסודם, הסתמי והאני חד הם, ואיננו חוטאים בהערכת יתר מיסטית של התורשה אם אנו נוטים להאמין שעוד טרם היותו, נקבעו כיווני ההתפתחות של האני והנטיות והתגובות שהוא עתיד להציג בשלב מאוחר יותר. ייחודם הפסיכולוגי של משפחות, גזעים ואומות, גם ביחסם כלפי האנליזה, אינו מתיר כל הסבר אחר. יתרה מזאת, הניסיון האנליטי דחק בנו להשתכנע בכך שאפילו לתכנים נפשיים מסוימים, כדוגמת

בקבוצה אחרת של מקרים עשויות הסיבות להבדלים באני להיות עמוקות יותר, וניתן לתלות בהן את האחריות להתנגדות לטיפול האנליטי ולראות בהן מכשולים בדרכה של ההצלחה הטיפולית. המדובר כאן בדבר האחרון שהמחקר הפסיכולוגי מסוגל בכלל להתייחס אליו: התנהגותם של שני רחפים קמאיים, חלוקתם, הערכוב ביניהם, והפרדתם – הם דברים שלא מתקבל על הדעת להגבילם למחוז אחד ויחיד של המנגנון הנפשי, לסתמי, לאני או לאני העליון. מבין ההתנגדויות במהלך העבודה האנליטית, אף אחת אינה מותירה רושם חזק יותר מאשר הכוח המתגונן ככל האמצעים נגד ההחלמה ומבקש להיאחז במחלה ובסכל ככל מחיר. חלק מכוח זה זיהינו, מן הסתם בצדק, כתחושת אשם וצורך להיענש, ומיקמנו אותו ביחס של האני לאני העליון. אבל זהו רק אותו חלק הכבול נפשית, לכאורה, על-ידי האני העליון ועל-ידי כך ניתן להכירו; המרכיבים האחרים של אותו כוח עושים את המלאכה, בין אם הם כבולים ובין אם הם חופשיים, בכל מקום שהוא. אם נתבונן בתמונה הכללית, שאליה מתלכדות תופעות המזווכים הטבעיות באנשים כה רבים, התגובה הטיפולית השלילית ותחושת האשם של הניוירטים, הרי לא נוכל עוד לדבוק באמונה שלפיה ההתרחשות הנפשית נשלטת אך ורק על-ידי השאיפה לעונג. תופעות אלה הן ראיות שאין לטעות בהן לקיומו של כוח בחיי הנפש שאנו מכנים, לפי מטרותיו, רחף ההרס או התוקפנות, כוח הנגוד מיצר המוות המקורי של החומר החי. זו איננה שאלה של נידוד בין השקפת עולם אופטימית לבין השקפת עולם פסימית. רק פעולתם המשותפת והמנוגדת של שני הרחפים הקמאיים, ארוס ויצר המוות, מסבירה את הרבגוניות של תופעות החיים; לעולם לא יהיה זה אחד מהם בלבד.

כיצד חוברים חלקים של רחפים משני הסוגים זה אל זה כרי למלא את הפונקציות של החיים, באילו תנאים החיבורים הללו מתרופפים או מתפרקים, לאילו הפרעות מתייחסים השינויים האלה – ובאמצעות אילו תחושות מגיב עליהם סולם התפיסה של עקרון העונג – הבהרת שאלות אלה היא המשימה הכראית ביותר עבור המחקר הפסיכולוגי. לעת עתה אנו נכנעים לעליונותם של הכוחות, שנכשלנו בהתמודדות איתם. אפילו הפעלת השפעה נפשית על המזווכים הפשוט כבר מעמידה את יכולתנו במבחן קשה.

בלימוד התופעות המוכיחות את פעולתו של יצר ההרס, איננו מוגבלים לתצפיות על חומר פתולוגי. עוברות רבות מחיי הנפש הנורמליים קוראות להסבר מעין זה, וככל שמבטנו מתחדר, כן תיראינה בעינינו נפוצות יותר. זהו נושא חדש מדי וחשוב מכרי לטפל בו ככרך אגב במסגרת דיון זה; אסתפק בהבאת מספר קטן של דוגמאות לכך.

כידוע, היו מאז ומעולם ועדיין יש אנשים המסוגלים לקבל הן את בני מינם והן את בני המין השני כאובייקטים מיניים, מבלי שכיוון אחר יפגע בשני. אנו קוראים לאנשים אלה ביסקסואלים ומקבלים את עובדת קיומם מבלי להתפלא על כך יתר על המידה. אבל למדנו, שבמובן זה כל בני-האדם הם ביסקסואלים, ומחלקים את הליבידו שלהם בצורה גלויה או סמויה בין אובייקטים משני המינים.

הסמלים, אין כל מקור אחר זולת העברה תורשתית, וממחקרים שונים בתחום הפסיכולוגיה של העמים עולה שיש מקום להניח את קיומם של משקעים אחרים נוספים, ספציפיים אף הם, של התפתחות אנושית מוקדמת בתורשה הארכאית. ההכרה בכך שמאפייני האני, שאנו חווים כהתנגדויות, יכולים באותה מידה להיות תורשתיים או נרכשים בקרבות הגנה, גרעה הרבה מהערך שנודע במחקר שלנו להבחנה בין מיקום האני לבין זה של הסתמי. צעד נוסף בניסיון האנליטי מוביל אותנו להתנגדויות מסוג אחר, שאותן כבר איננו יכולים למקם, והתלויות כנראה בתנאים יסודיים במנגנון הנפשי. אני יכול להציג רק כמה דוגמאות מהסוג הזה; התחום כולו הוא עדיין זר ומבלבל וטרם נחקר דיו. אנו פוגשים לפעמים באנשים שהיינו רוצים לייחס להם "דביקות ליבידו" מיוחדת במינה. התהליכים שהטיפול מפעיל אצלם אטיים בהרבה מאשר אצל אחרים, כנראה משום שהם מתקשים להחליט על ניתוקן של השקעות הליבידו מאובייקט אחר, והתקתן לאובייקט חדש, וזאת אף-על-פי שאי-אפשר למצוא סיבות מיוחדות לנאמנות כלפי השקעות מן העבר. אנו נתקלים גם בטיפוס ההפוך, זה שאצלו הליבידו קליל ונייד במיוחד, מגויס במהירות לאחיות החדשות שהאנליזה מציעה ומוותר למענן על הקודמות. ההבדל בין השניים דומה להבדל שפסל יחוש אם יעבוד באבן קשה או בחימר רך. למרבה הצער, התוצאות האנליטיות עם הטיפוס השני מתגלות לעיתים קרובות כלא עמידות לחלוטין; האחיות החדשות אף הן ננטשות עד מהרה, והרושם המתקבל הוא שלא עבדנו בחימד, אלא כתבנו על מים. במקרים כאלה צודקת האזהרה האומרת, "בא בקלות, הולך בקלות".

ההתנהגות של קבוצת מקרים אחרת מפתיעה אותנו משום שהיא נובעת, ככל הנראה, ממגבלות בגמישות, ביכולות ההשתנות ובהמשך ההתפתחות, שאנו מצפים להן בדרך-כלל. אמנם אנו מוכנים להשלים עם מידה מסוימת של עצלות נפשית באנליזה; כאשר העבודה האנליטית פתחה דרכים חרשות בפני הרחפים, כמעט תמיד אנו עדים לכך שאנשים אלה מהססים לפנות אליהן. כינינו התנהגות זו, אולי לא לגמרי בצדק, בשם "התנגדות מהסתמי",^{*} אך במקרים שאני מתכוון אליהם כאן מתגלים כל המהלכים, היחסים וחלוקות הכוח ככלתי ניתנים לשינוי, מקובעים וקפואים. הדבר דומה לתופעה שכיחה אצל אנשים זקנים מאוד, המוסכרת במה שנהוג לכנות בשם כוחו של הרגל, מיצוי יכולת הקליטה, סוג של אנטרופיה נפשית.^{**} אבל כאן מדובר באנשים צעירים עדיין. דומה שההכנה התיאורטית שלנו איננה מספיקה כדי להבין את הטיפוסים המתוארים אל נכון; הדעת נותנת שיש להביא בחשבון תכונות אופי זמניות, שינויים בקצב ההתפתחות של חיי הנפש, שעדיין לא זכו להערכה מספקת מצדנו.

* כאן מתקרב פרויד במידת-מה לרעיונות שפיתח יונג.

** ראו גם "היזכרות, חזרה ועיבוד" (1914), המופיע בקובץ זה.

*** בסיפור המקרה של "איש הזאבים" (לתולדותיה של נידודות ילדות; Freud, 1918) עשה פרויד שימוש דומה במושג האנטרופיה השאול מהתרמודינמיקה.

אולם תשומת-לבנו מוסבת אל הרבר הבא. בעוד שבמקרה הראשון שני הכיוונים מסתדרים זה עם זה מבלי להתנגש, הרי במקרה האחר והיותר שכיח הם מצויים בקונפליקט שלא ניתן לגשר עליו. ההטרנסקסואליות של הגבר לא תסבול שום הומוסקסואליות, ולהפך. במירה שהראשונה חזקה יותר, היא מצליחה לשמור את האחרונה סמויה ולרחוק אותה מסיפוק במציאות; מצד שני, אין סכנה גדולה יותר לתפקודו ההטרנסקסואלי של גבר מאשר ההפרעה הנגרמת על-ידי ההומוסקסואליות הסמויה. אפשר היה לנסות ולהסביר זאת בכך שעומדת לרשותו רק מכסה מסוימת של ליבידו שעליה נאבקים שני הכיוונים היריבים, אלא שאיננו מבינים מדוע היריבים אינם מחלקים ביניהם בקביעות את מכסת הליבידו העומדת לרשותם לפי כוחם היחסי, שהרי במקרים מסוימים היו יכולים לעשות זאת. הרושם הברור שמתקבל הוא שהנטייה לקונפליקט היא משהו מיוחד, משהו חדש שמתווסף למצב ואינו תלוי בכמות הליבידו. נטייה כזאת לקונפליקט המופיעה באופן עצמאי כמעט שאי-אפשר לייחס אלא לדבר אחד בלבד – להתערבות הגורם של תוקפנות חופשית.

אם אנו מכירים במקרה הנידון כביטוי של יצר הרס או תוקפנות, מתעוררת מיד השאלה, שמא אין להרחיב את התפיסה הזאת ולהחיל אותה על דוגמאות אחרות של קונפליקט, או שמא לא ראוי שנבחן מחדש את כל ידיעותינו על הקונפליקט הפסיכולוגי, מנקודת מבט חדשה זו. אנחנו הרי מניחים שבמהלך ההתפתחות מן הארם הפרימיטיבי לבן תרבות מתרחשת הפנמה משמעותית ביותר, הפניה של התוקפנות כלפי פנים, כאשר הקונפליקטים הפנימיים מהווים תחליף שווה ערך וראוי לקרבות החיצוניים שפסו מן העולם. אני יודע היטב שהתיאוריה הדואליסטית, המבקשת להעמיד את יצר המוות, ההרס או התוקפנות כשותפים שווי זכויות לצבנגשל הארוס המכריז על קיומו בליבירו, לא זכתה לתהודה חיובית בדרך-כלל, ולא הצליחה לבסס את מעמדה אפילו בקרב האנליטיקאים. לפיכך היתה שמחתי גדולה עוד יותר כאשר, לפני זמן לא רב, שכתתי ומצאתי את התיאוריה שלנו אצל אחד מהוגי הדעות הגדולים של יוון העתיקה. עבור האישה הזה אני מוכן להקריב ברצון את הילת המקוריות; מה גם שבהיקף הקריאה שלי בשנים קודמות לעולם לא אוכל להיות בטוח אם יצירתי החדשה לכאורה לא היתה אלא הישג של הקריפטומנייה.*

אמפרדוקלס מאקדגס (גריגנטי)³, יליד 495 לפני הספירה בערך, היה אחת הרמויות הגדולות והיוצאות-דופן בתרבות יוון העתיקה. אישיותו רבת-הפנים הטביעה חותם בתחומים רבים; הוא היה חוקר והוגה דעות, נביא וקוסם, פוליטיקאי, אוהב-אדם ורופא בעל ידע במדעי הטבע; נאמר עליו ששחרר את העיר סלינונט מנגע המלריה, ובני זמנו סגדו לו כמו לאל. רוחו, כך נראה, איחרה בתוכה את הניגודים הגדולים

* שכת המקורות.

3. הרברים שלהלן מבוססים על עבודתו של וילהלם קאפלה (Capelle, 1935) (גריגנטי הוא שמה של עיר בסיציליה).

ביותר; אף-על-פי שהיה רייקן ומפוכח במחקריו הפיזיקליים והפיזיולוגיים, לא נרתע מפני המיסטיקה האפלה ובנה ספקולציות קוסמיות בהעזה מרהימה של הרמיון. קאפלה משווה אותו לר"ד פאוסט שקיווה ש"אולי לרוח יש הכוח לי טפח מסתורין לפתוח".⁴ בהיותו בן לתקופה שבה הידע לא היה מחולק לתחומים כה רבים, ברור שכמה מן התיאוריות שלו בהכרח מרשימות אותנו בפרימיטיביות שלהן. את השוני בין הרבדים הסביר בתערובת של ארבעת היסודות, ארמה, מים, אש ורוח; הוא האמין בחיות החובקת של הטבע ובגלגול נשמות, אך כמשנתו מצויים גם רעיונות מורדניים כמו ההתפתחות ההדרגתית של היצורים החיים, ההישרדות של אלה הכשירים יותר, והכרה בתפקיד שנוער למקריות בהתפתחות זו.

אך אותנו מעניין דווקא אותו חלק כמשנתו של אמפרדוקלס המתקרב לתיאוריית הרחפים הפסיכואנליטית עד כדי כך שייקל עלינו לטעון לזהות בין שתי התיאוריות, פרט להבדל אחר, והוא שהתיאוריה של היווני היא פנטזיה קוסמית, ואילו זו שלנו טוענת לתקפות ביולוגית ורי לה בכך. העובדה שאמפרדוקלס מייחס נשמה הן ליקום כולו והן ליצורים החיים בו, שוללת חלק ניכר מן המשמעות של ההבדל הזה.

ובכן, הפילוסוף מלמד אותנו שבחיים הגשמיים והרוחניים פועלים שני עקרונות, שמאבק נצחי מתחולל ביניהם. הוא מכנה אותם אהבה *jilta* ומריבה *neikos*. הכוח האחר מן השניים – המהווים עבורו "כוחות טבע הפועלים כמו דחפים, ללא כל אינטליגנציה תכליתית מורעת" (Capelle, 1935, עמ' 186) – שואף ללכד את החלקים הראשוניים של ארבעת היסודות לאחיות אחת; והכוח האחר, לעומתו, מבקש לבטל את כל התערובות ולהפריד את החלקים המקוריים של היסודות אלה מאלה. התהליך העולמי, לדידו, הוא חילופין בלתי פוסקים של תקופות שבהן ידו של אחד הכוחות היסודיים האלה על העליונה, באופן שפעם אהבה ופעם המריבה משיגים את מטרתם ושולטים בעולם, ולאחר מכן הכוח המובס גובר על הכוח השליט ותופס את מקומו.

שני עקרונות היסוד של אמפרדוקלס, האהבה והמריבה, זהים הן בשמם והן בתפקידם לשני הדחפים הקמאיים, ארוס והרס; האחר מבקש ללכד את הקיים לאחדויות הולכות וגדלות, ואילו השני מבקש לפרק את האחדויות הללו ולהרוס את המבנים שיצרו. אך גם לא נופתע לגלות שבמובן מסוים התיאוריה הזאת שינתה את פניה, אלפיים וחמש מאות שנה לאחר שהועלתה מחדש. מלכד ההגבלה לתחום הביופסיכי הנכפית עלינו, גם החומרים היסודיים שלנו אינם עוד ארבעת היסודות של אמפרדוקלס, עבורנו קיים הבדל חר בין החי לרומם, ואיננו עוסקים עוד בערכוב ובהפרדה של חלקיקי חומר, אלא במיזוג ובהפרדה של מרכיבי דחפים. יתרה מזאת, ביססנו את עקרון ה"מריבה" על תשתית ביולוגית כלשהי, על-ידי התחקות אחרי דחף ההרס שלנו עד לנקודה שבה הוא נפגש עם יצר המוות, עם הדחף של החומר החי לחזור למצב של רומם. כוונת הרברים היא לא להכחיש

* ציטוט חלקי מתוך פאוסט, מערכה ראשונה, תמונה ראשונה (הוצאת רביר, תרגום יצחק כפכפי).

שדחף מקביל לזה היה קיים כבר קודם לכן, ובוודאי לא לטעון שדחף כזה נוצר רק עם הופעת החיים. איש אינו יכול לחוות מראש איזו צורה ילבש גרעין האמת שבתורתו של אמפדוקלס, כאשר נתבונן בה בעתיד.

VII

הרצאתו העשירה בתכנים של ש. פרנצי משנת 1927, "בעיית סיומן של האנליזות", מסתיימת בהבטחה המעוררת כי "האנליזה איננה תהליך אינסופי, אלא תהליך שניתן להביאו לידי סיום טבעי בעזרת בקיאות וסבלנות נאותים מצדו של האנליטיקאי". דעתי היא שהחיבור כולו מהווה כעין אזרה לכל נציב לנו למטרה לקצר את האנליזה, אלא להעמיק אותה. פרנצי מוסיף לכך גם את ההערה החשובה, שלפיה ההצלחה תלויה במידה רבה בעובדה שהאנליטיקאי למד מספיק "מן השגיאות והטעויות שלו" והשיג שליטה על "נקודות התורפה באישיותו שלו". זוהי תוספת חשובה לנושא שלנו. לא רק טיב האני של המטופל, אלא גם הייחוד של האנליטיקאי ממלאים תפקיד בין הגורמים המשפיעים על סיכויי הטיפול האנליטי, ומקשה עליו בדומה למה שעושות ההתנגדויות.

אין להכחיש שלא כל האנליטיקאים הגיעו באישיות שלהם לאותה מידה של נורמליות נפשית שאליה הם מבקשים לחנך את המטופלים שלהם. מתנגדיה של האנליזה נוהגים להצביע בכוז על עובדה זו ולהשתמש בה כנימוק לחוסר התחלת של המאמץ האנליטי. אפשר לדחות את הביקורת הזאת כתביעה בלתי מוצדקת. אנליטיקאים הם אנשים שלמדו לעסוק באמנות מסוימת, ועם זאת זכותם להיות בני-אדם ככל בני-האדם. ככלות הכל איש אינו טוען שהרופא אינו כשיר לטפל במחלות פנימיות אם איבריו הפנימיים אינם בריאים; להפך, אפשר אפילו לגלות יתרונות מסוימים בכך שמי שמחלת השחפת מאיימת עליו, יתמחה בטיפול בחולי שחפת. אך עם זאת, המקרים אינם זהים. הרופא החולה במחלת ריאות או מחלת לב, במידה שהוא עדיין מסוגל לעבוד, אינו מוגבל על-ידי מחלתו ביכולתו לאבחן או לטפל במחלות פנימיות; בעוד שעקב הנסיבות המיוחדות של העבודה האנליטית, פגמיו של האנליטיקאי עצמו באמת יפריעו לו לתפוס נכון את מצבו של המטופל ולהגיב עליו תגובה מועילה. לפיכך יש טעם לתבוע מן האנליטיקאי, כחלק מן ההוכחה לכישוריו, רמה גבוהה של נורמליות נפשית וענייניות; נוסף על כך, הוא נדרש גם להיות בעל שיעור-קומה במידה מסוימת כדי שבמצבים אנליטיים נתונים יוכל לשמש למטופל כדוגמה ומופת, ובאחרים – כמורה. ולבסוף, בל נשכח שהיחסים האנליטיים מבוססים על אהבת האמת, כלומר על הכרה במציאות, ואין בהם מקום להעמדת-פנים ורמייה מכל סוג שהוא.

* הרצאה שנתן פרנצי בקונגרס הפסיכואנליטי באינסברוק (Ferenczi, 1927). מופיעה בקובץ בלבול השפות בין המבוגרים לילד, הוצאת עם עובד (בהכנה).

הבה נעצור לרגע כדי להבטיח לאנליטיקאי שאנו מזדהים הזדהות מלאה עם הקושי הרב הטמון בתביעות שאותן עליו למלא במלאכתו. זה נראה כמעט כאילו האנליזה היא השלישית מבין אותם המקצועות "הבלתי אפשריים", שבהם כל מה שמובטח מראש הן תוצאות לא מספקות. השניים האחרים, הירועים מזה זמן רב, הם החינוך והשלטון. ברור שאי-אפשר לדרוש שהאנליטיקאי לעתיד לבוא יהיה אדם מושלם בטרם יתחיל לעסוק באנליזה, כלומר שרק אנשים שהשלמות הנפשית שלהם גדולה ונדירה יפנו למקצוע הזה. אבל כיצד והיכן אמור המסכן לרכוש את אותם הכישורים האיריאליים שיוזקק להם במקצוע שלוו התשובה תהיה: באנליזה האישית, שבה מתחילה הכנתו לפעילותו העתידית. מטעמים מעשיים היא לא תוכל אלא להיות קצרה ובלתי שלמה, ומטרתה העיקרית היא לאפשר למורה לשפוט אם ראוי לקבל את המועמד להכשרה נוספת. היא תשיג את מטרתה אם תיצור אצל המתלמד ודאות באשר לקיומו של הלא-מורע, תקנה לו תוכנה עצמית אודות דברים העולים מן המורחק, שאלמלא כן לא היו ראויים בעיניו לאמון, ותציג לפניו דוגמה ראשונה לטכניקה האחת והיחידה שהוכיחה את עצמה בפעילות האנליטית. כל אלה כשלעצמם לא די בהם כדי להכשירו לתפקידו, אך אנו מצפים לכך שהגירוי שצמח מתוך האנליזה האישית לא ייפסק עם סיומה, שהתהליכים של השתנות האני יימשכו אצל המטופל באורח ספונטני, ושהשימוש בכל ההתנסויות בהמשך ייעשה על-פי המשמעות החדשה שנרכשה. ואכן כך קורה במציאות, ובמידה שזה קורה, זה מכשיר את המטופל להיות אנליטיקאי.

למרבה הצער, מתרחש עוד משהו נוסף. בכואנו לתאר זאת נהיה תלויים בהתרשמות בלבד. עוינות מצד אחד ומשוא-פנים מצד אחר יוצרים אווירה שאיננה מקדמת את המחקר האובייקטיבי. נראה, אם כן, שאנליטיקאים רבים לומדים להשתמש במנגנוני הגנה המאפשרים להם להסיט את המסקנות והדרישות של האנליזה מעצמם, מן הסתם על-ידי הפנייתם כלפי אחרים, בעוד שהם עצמם נשארים כמות שהם וחומקים מן ההשפעה המבקרת והמתקנת של האנליזה. ייתכן שמהלך הדברים הזה מגלה שהצדק עם הסופר המזכיר לנו שכאשר מוענק לאדם נוח, קשה לו לא לנצלו לרעה (France, 1914). לעיתים, כאשר אנו מתאמצים להבין זאת, חוזרת וכופה את עצמה עלינו אותה הקבלה לא חביבה, להשפעה של קרני הרנטגן כאשר מתעסקים בהן ללא אמצעי זהירות מתאימים. אין זה מפליא כלל שהעיסוק המתמיד בכל המורחק הנאבק על חירותו בתוך הנפש האנושית, עלול לעורר אצל האנליטיקאי את כל אותן התביעות של הרחפים שאלמלא כן יכול היה להכאן. גם אלה הם "סיכונים של האנליזה", למרות שאינם מסכנים את השותף הפסיכי אלא את השותף הפעיל במצב האנליטי, ואל לנו להזניח את ההתמודדות איתם. לא יכול להיות ספק לגבי הדרך להגיע לכך. מן הראוי שכל אנליטיקאי ישוב ויהפוך את עצמו לאובייקט לאנליזה, אחת לחמש שנים לערך.

* מאז העלה הרמן נונברג ב-1918 את הרשימה לאנליזה אישית מהמועמדים להכשרה פסיכואנליטית, לא ירד הנושא מסדר היום, והיקפה של האנליזה האישית רק הלך וגדל.

מבלי להתבייש בזה. פירוש הדבר, שלא רק האנליזה הטיפולית של החולה, אלא גם האנליזה האישית תיהפך מסופית לאינסופית.

אך כאן המקום למנוע אי-הבנה. אין בכוונתי לטעון שהאנליזה ככלל היא עבודה שאין לה סוף. תהיה עמדתנו התיאובטית בשאלה זו אשר תהיה, רעתי היא שסיומה של אנליזה הוא עניין מעשי. כל אנליטיקאי מנוסה יוכל להיזכר בשורה של מקרים שבהם נפרד מהמטופל לתמיד *rebus bene gestis* וכאשר הדברים עלו יפה. במקרים המכונים אנליזה של האופי, המרחק בין התיאוריה למעשה קטן הרבה יותר. כאן לא יהיה קל לחזות את הסוף הטבעי מראש, גם אם ניהור מפני ציפיות מוגזמות ולא נציב בפני האנליזה משימות קיצוניות. לא נציב לנו למטה לעצב את כל התכונות האנושיות המיוחדות לפי מתכונת של נורמליות סכמטית, וגם לא נדרוש ממי "שעבר אנליזה יסודית" שלא יחוש כל תשוקות ולא יורשה לפתח שום קונפליקטים פנימיים. האנליזה אמורה ליצור את התנאים הפסיכולוגיים הטובים ביותר לתפקודו של האני; ובזאת היא ביצעה את משימתה.

VIII

באנליזה טיפולית, כמו גם באנליזות של האופי, עלינו לשים לב לעובדה ששני נושאים מתבלטים במיוחד וגורמים לנו צרות צרורות. אין לטעות לאורך זמן בחוקיות שבאה לידי ביטוי כאן. שני הנושאים קשורים קשר הדוק להבדל בין המינים; בעוד שהאחד מאפיין את הגבר, השני אופייני לאשה. ברור שעל אף ההבדלים בתוכן הם מקבילים זה לזה. דבר שהוא משותף לשני המינים, אלץ ללבוש צורת ביטוי שונה כתוצאה מההבדל בין המינים.

שני הנושאים המקבילים זה לזה הם: עבוד האשה, קנאת הפין – שאיפה חיובית להיות בעלת איבר מין גברי; ועבוד הגבר, המאבק נגד העמדה הפסיבית, או הנשית, כלפי גבר אחר. המינוח הפסיכואנליטי הקדים להדגיש את המשותף לשניהם כהתנהגות כלפי תסביך הסירוס. בשלב מאוחר יותר החל אלפרד אדלר להשתמש בכינוי הקולע "מחאה גברית" ביחס לגבר. לדעתי, כבר מן ההתחלה היה נכון לתאר חלק מדהים זה של חיי הנפש האנושיים בשם "הסירוב לנשיות". במהלך הניסיון לשבץ את הגורם הזה במבנה התיאורטי שלנו, איננו רשאים להתעלם מכך שמעצם טבעו אין הוא יכול לתפוס מקום זהה אצל שני המינים. אצל הגבר מדובר בשאיפה לגבריות, שמלכתחילה הולמת לחלוטין את האני; העמדה הפסיבית, הואיל והיא מניחה מראש את קבלת הסירוס, מודחקת בנמרצות ועל קיומה יעידו בדרך-כלל רק פיצויים יתר מוגזמים. גם אצל האשה השאיפה לגבריות מתאימה לאני למשך תקופה מסוימת; דהיינו, בשלב הפאלי לפני התפתחות הנשיות. אז היא עוברת אותו תהליך הדחיקה רב-משמעות שסופו הוא שיקבע, כפי שרואים לעיתים קרובות, מה יעלה בגורל הנשיות. הדבר תלוי במידה רבה בשאלה, האם חלק גדול די הצורך מתסביך הגבריות חמק מההדחקה ומשפיע

נקביעות על האופי. במצב הדברים הרגיל, חלקים גדולים מהתסביך עוברים שינוי על מנת לתרום לבניית הנשיות; המשאלה הבלתי ממומשת לפין אמורה להפוך למשאלה לילד, ולגבר נושא הפין. אך באופן חריג, לעיתים קרובות נמצא שמשאלת הגבריות נשמרה בלא מודע, ופורסת את השפעותיה המזיקות מתוך ההדחקה. מן הדברים דלעיל עולה שבשני המקרים המיניות הנגדית היא הנופלת קורבן להדחקה. במקום אחר⁴ כבר הזכרתי, שנקודת מבט זו הוצגה בזמנו בפני על-ידי וילהלם פליס שנטה לראות בניגוד בין המינים את הסיבה ואת המניע הראשוני להדחקה. כשאני מסרב לעשות סקסואליזציה מעין זו להדחקה, כלומר לבסס אותה על הסבר ביולוגי במקום על הסבר פסיכולוגי בלבד, אני רק חוזר כאן על התנגדותי מאז.

חשיבותם העצומה של שני נושאים אלה – המשאלה לפין אצל האשה, והמאבק נגד העמדה הפסיבית אצל הגבר – לא נעלמה מעיניו של פדנצי. בהרצאתו מ-1927 הוא מציב את הדרישה שלפיה כל אנליזה מוצלחת חייבת לגבור על שני התסביכים הללו.⁵ ברצוני להוסיף לכך מניסיוני, שאני סבור שפרנצי מגלה שאפתנות יתר בעניין זה. בשום שלב במהלך הטיפול איננו סובלים יותר מהתחושה המעיקה של מאמץ חוזר ונשנה ללא תכלית ומהחשד ש"דיברנו אל הקיר", כמו בשעה שאנו מנסים לגרום לנשים לוותר על משאלת הפין, שאיננה בת הישג; או בשעה שאנו מנסים לשכנע את הגברים בכך שעמדה פסיבית כלפי גבר אין פירושה תמיד סירוס, ושכמצבים רבים בחיים היא אפילו חיונית. מפיצוי היתר העיקש של הגבר נגזרת אחת ההתנגדויות ההעברתיות החזקות ביותר. הגבר מסרב להיות נפוץ לתחליף-אב, מסרב להיות אסיר-תורה לו, כלומר אינו דוצה גם לקבל מהרופא את ההחלמה. משאלת הפין של האשה לא יכולה ליצור העברה מקבילה לזו, אך – לעומת זאת – הינה מקור להתפרצויות דיכאון קשות, עקב הביטחון הפנימי שהטיפול האנליטי לא יועיל לה במאומה ושאי-אפשר לעזור לה. לא ניתן יהיה שלא להצדיקה כאשר ניווכח בכך שהתקווה לקבל בכל זאת את אותו איבר גברי חסר עד כדי כאב היתה המניע החזק ביותר שדחף אותה לטיפול.

אך ניתן גם ללמוד מכך, שלא חשוב באיזו צורה מופיעה ההתנגדות, אם מהעברה ואם לאו. מה שנוותר מכריע הוא, שההתנגדות אינה מאפשרת לכל שינוי להתבצע, ושהכל נשאר כמות שהוא. לעיתים קרובות מתקבל הרושם שכאשר מדובר במשאלת הפין ובמחאה הגברית הרי שחזרנו מבעד לכל השכבות הפסיכולוגיות, הגענו ל"סלע מוצק" ובכך גם לסוף פעולתנו. ואכן כך זה צריך

⁴ כמהרודה האנגלית הסטנדרטית תודגמה בטעות "המשאלה הבלתי ממומשת" ל"המשאלה שמומשה".

⁵ "מכים ילד" (Freud, 1919).

⁶ "...כל מטופל חייב להגיע לתחושה של שוויון זכויות ביחסו לרופא, כסימן להתגברות על חרדת הסירוס; על מנת שהנזידרות שלהן יחשבו לפתורות לחלוטין, כל המטופלות חייכות להתגבר על תסביך הגבריות שלהן ולהתמסר, מבלי לנטור טינה, לאפשרויות שצופן בחובו התפקיד הנשי" (Ferenczi, 1927, עמ' 84).

להיות, משום שעבור התחום הנפשי, התחום הביולוגי ממלא באמת את תפקיד הסלע המוצק המונח ביסודו. הסירוב לנשיות הרי אינו יכול אלא להיות עובדה ביולוגית, חלק מאותה חידה גדולה של המיניות.⁶ קשה לומר האם ומתי עולה בידנו להתגבר על הגורם הזה בטיפול האנליטי. אנו מתנחמים בכך שאנו בטוחים שהצענו למטופל כל עידוד אפשרי לבחון מחדש ולשנות את עמדתו כלפי גורם זה.

הבניות באנלי

I

חוקר אחד בעל שם, שאני זוקף לזכותו תמיד אה בהגינות בתקופה שבה רוב האנשים התנערו מחיובתי מוצדקת כלפי הטכניקה האנליטית שלנו. למטופל את הפירושים שלנו, אנו נוהגים כלפיו לו עץ אני מרוויח, פלי אתה מפסיד. כלומר, אם צורקים; אך אם יסתור את דברינו, לא יהיה זה אלא מוכיח את צדקתנו; כך שהצדק יהיה תמיד עמנו, המטופל המסכן וחסר הישע למה שנייחס לו. הא "לא" של המטופל כדי לגרום לנו לנטוש את הפיר ועל כן התקבל הגילוי הזה על הטכניקה שלנו כבר לפיכך מן הראוי שנתאר בפרוטרוט כיצד אנו נוהג להעריך את ה"כן" וה"לא" של המטופל — את הבי ולא־ההסכמה שלו. ברור שהאנליטיקאי המנוסה אלה דבר שאינו יודע ממילא.

כוונת העבודה האנליטית היא, כידוע, להביא או ההרחקות — במשמעות הרחבה ביותר של המילה — בתגובות ההולמות מצב של בשלות נפשית. לשם כך מסוימות, שהספיק לשכוח בינתיים, וברגשות שהסימפטומים והעכבות הנוכחיים שלו הם תוצאה מהווים תחליף לדברים ששכח. אילו חומרים הוא מוכן לפלס לו את הדרך להשיב לעצמו את הזיכרון מתוך הזיכרונות הללו בחלומותיו, כשלעצמם בעלי מלל מעוותים כתוצאה מכל הגורמים הנוטלים חלק בנו שהוא מייצר כאשר הוא נותן רדור ל"אסוציאציות" לגלות בהם רמזים הן לחוויות המורחקות ולנגזרות ולתגובות נגדן; ולבסוף ההתנהלות של המטופל בתוך הן חשויים ופחות חשויים, תגלה גם רמזים לחזרות על המורחק. מניסיוננו למדנו שהעבודה לאנליטיקאי הנוצ

6. אסור שהכינוי "מחאה גברית" יטעה אותנו ויביאנו לכלל מחשבה, שמה שהגבר מסרב לו הוא העמדה הפסיבית, כלומר ההיבט החברתי של הנשיות. דבר זה עומד בסתירה לתצפית שקל לאשרה, לפיה גברים מעין אלה מפגינים התנהגות מזוכיסטית וצייתנית כלפי האשה. הגבר מתגונן נגד הפסיביות רק ביחס לגבר ולא נגד הפסיביות באופן כללי. במילים אחרות, המחאה הגברית איננה שום דבר אחר אלא חרדת סירוס.

Konstruktionen in der Analyse. 1937
* במקור באנגלית: Heads I win, Tails you lose (בעת הט